

Visual Library Portal

Digitalisierung von Drucken des 17. Jahrhunderts

Propempticum Inaugurale De Nummis Pileatis

[P. P. Ienae MDCXCV. ...]

Wedel, Georg Wolfgang

Ienae, 1695

VD17 12:153132D

urn:nbn:de:s2w-2969

DECANI FACULTATIS MEDICÆ

GEORGII WOLFF-
GANGI WEDELII,

MEDIC. DOCTORIS, COMITIS PA-
LATINI CÆSAREI, THEORETICES PRO-
FESSORIS ORDINARI, CONSILIARI ET ARCHIATRI
DUCALIS SAXONICI,

PROPEMPTIVM INAUGVRALE

De

NVMMIS PILEATIS.

J E N Æ,

LITTERIS KREBSIANIS

217

Maxima hodie in exquirendis num-
mis antiquis visitur industria, vt certatim quasi gazæ illæ,
tanquam reliquæ majestatis imperii Romani non minus
quam Græcorum, & colligantur, & exerçant ingenia illu-
stria. Viva est hæc historia antiquæ gentis & sapientiæ,
quæ exhausta nondum est omnis, sed admittit quædam spicilegia a vasta
illa messe, quæ duobus hisce seculis, imo nostro hocce maxime, facta est.

Nos quoque interstrepere ausi, ab utili æstimantes & jucundo hæc
studia, visis quibusdam classibus illorum generum, de *πλοφίης* seu *Pi-
LEATIS* in præsentiarum brevibus agemus. Enimvero occurrunt etiam pi-
lei in nummis, tam antiquis quam modernis, illorum exemplo, & capite
gestati & manu detenti, & seorsim expressi, vt alias pileati dicuntur pileo
obtecti capite.

Fuit hoc capitis tegmen antiquissimum, non solum Persis, Parthis,
Dacis, aliisque, sed & Græcis & Romanis vsitatum. Testantur id nummi
pileati nostri, confirmant statua, quamvis non ita frequentes occurrant,
concinit historica fides. Non audiendus hinc *V. F. Plempius*, qui *libr. de toga-
tor. valet. tuenda. c. 2. n. 31. p. 45.* quod ad veteres attinet, inquit, vel Græcos vel
Romanos, in hoc capitis integumento, quod vulgo *pileum* vocamus, plerum-
que vsi non fuerunt, sed nudo fuerunt capite, vel veste caput velabant.
Nam nulli in veteribus Romanorum statuis, nulli in æneis quoque num-
mis pilei visuntur.

De Græcis sufficit vel vnum *Aseri* præceptum vtilissimum *l. 2 oper. v.
543.* κεφαλήν φε δ' ὑπερθεν πῖλον ἔχειν ἀσητον, ἵν' ἄτα μὴ κατὰ δέυη, *supra caput
vero pileum habeto elaboratum, vt aures ne humefiant.* Alexandrum Magnum
petasum in conventibus gestasse in capite, scribit *Athenæus l. 12. c. 8.* Tarqui-
nium vsu pileo, *Livius l. 1. c. 34.* autor est, de Augusto, Nerone & aliis
mox videbimus.

Non obstat vero, in nummis antiquis, gemmis & statuis ordinarie
magis nudo vel saltem non operto capite exhiberi icones Imperatorum a-
liorumque quod ibi nativa magis forma & facie visendi sint. Rarissimi &
hodierno seculo sunt nummi pileati recentiores. nemo tamen inferat inde,
non in vsu esse pileos. Quod vulgarissimum est, id fere omni seculo minus
scriptis celebratum, sed suppositum potius, & frustra neum, vt scriberetur,
habitum.

Hinc

Hinc & τὸ ἐΦήτων Φόρημα *gestamen epheborum Hesychie* audit pileus. Ut hi, ita nec reliquæ ætates turpe putarunt, pileolum nitidis imposuisse, comis, quod in arte amandi magister *l. i. v. 735.* canit. Et quod a Caligula apud *Dionem l. 59. p. 749.* refertur concessus vsus pileorum Theffalicorum in theatris, ἵνα μὴ τῆ ἡλίσσῃ ἐλαμπορῶνται, *ne solis ardore laborarent*, id non tam intelligendum, quod nullus fuerit vsus antea pileorum, quam quod vel a tyranno prohibitus, vel non hujus moris & formæ vsitati.

Non minus ac alia vestium & integumentorum genera pileorum putanda est emicuisse inventio, ob necessitatem, ob commoditatem, ne dicam decorem, vnde id de tam cultis populis ne suspicandum quidem est, tam negligentes fuisse sanitatis & incurios, plerumque nudo capite ingreffos, quamvis de Hannibale, Catone, aliisque id asseratur a quibusdam, quibus id liberum fuit facere, vel omittere, nimirum domi, quod & nos vulgo facimus.

Valet enim id saltim & intelligendum est ad naturæ ductum, ut transpiratio libera sit, non impediatur, nec intemperies augeatur calidiori aere. Eo sensu & *Celsus* explicandus, qui pileum damnare, nuditatem vero capitis commendare videtur interpretibus, quando *l. i. c. 4.* cui caput infirmum est, ait, is nunquam id, (si fieri potest,) veste velare, aut ad cutem tonderi debet; ipsa refragante natura, quæ pilos integumentis loco dedit, & Hippocrate pileato. Vid. *Her. Thriver. in b. l. p. 40.*

Non videas vero vel in nummis vel alias sequiori sexui impositos vel vsitatos fuisse pileos. Quamvis enim, aversa cum primis nummorum facie figuræ stantes libertatis typo in manu tenere visantur pileum, idem tamen in capite non observaveris. Hinc quando *Philosophus l. 5. de Gener. animal. c. 5.* σκεπασμένας τριχάς τοῖς πύλοις ἢ καλύμμασι, *capillos, in teetis pileis seu velamentis* citius canescere notat, nil aliud innuere videtur, quam vtriusque sexus distincta integumenta. Confer *1. Cor. 11. v. 6. 7. 10.* Ita *Servius* ad *l. 9. Æneid:* pilea virorum sunt, mitræ fœminarum, quas calanticas dicunt, quod ipsum & prædominium & ἐξοχήν quandam virili sexui fœneratur, & in nummis attendendum.

Quod si materiam visamus, uniformis fere fuerit pileorum, non vna eademque forma etiam in nummis. Pileum quidem sunt qui tegmen capitis dicunt, a pilis, sive quod ex pilis fieri soleret, sive quod pilos capitis tegeret; rectius vero ἀπὸ τῶν πλεῖν, quod *cogere & densare* est, ut innuatur pileus ex lana coactili densatus, quod in hunc vsque diem obtinet & frequentatur apud Europæos. Vti vero magis & minus non variant æque speciem alias; ita & hic fere vsu venit. Siquidem pileus tam generis loco ca-

pitur, quam pro petaso, a πετάννυμι pando, extendo, dicto, etiam non raro ipso.

Sic quando Dioscorides l. 2. c. 128. fabæ Ægyptiæ tribuit Φύλλον μέγα ὡς πέτασον, folium magnum ut petasum, id Theophrastus effert μεγέθη πύλων Θεσσαλικῆς, magnitudine pilei Thessalici. l. 4. Hist. Plant. c. 10. p. 87. Ita vero audit petasus quoque, ut alterum discrimen pilei Lacedæmoniorum nomine quibusdam venit. Sic & Apulejus apol. 1. pro seipso, p. 189. de Mercurio: ut in capite cristatus capillus sub imo pilei umbraculo appareat; cum tamen alias petasus tribuatur eidem. Augustus domi petasatus, id est pileatus, fuisse scribitur Suetonio, c. 82. ubi videatur Beroaldus. Nero post crepusculum arrepto pileo vel galero in popinas ingressus ibid. c. 26. ideoque sæpe confusi leguntur pileus & petasus, non solum in itinere vsurpatus.

Alias triplex potissimum pilei forma e nummis emicat, vna qualis est pilei dormitorii, ut Plexippus loco cit. & Seler. l. de pileo p. 167, vocat, vel nautici, ut idem prior, & Ravardus de autoritate prudent. c. 7. p. 82. scribit, seu quali in oris maritimis hoc tempore vtuntur nautæ, argumento Bruti illius nummi, cuius iconem sistimus, & Antonini mox laudandi. Altera species est subrotunda superiori tegmine seu apice, qualis est Castoris & Pollucis in nummo familiæ Cordiæ, non bene expressus ab aliis. Egregium alium obtinemus M. Agrippæ, cum S. C. & statua virili pileata, non fastigiata figura, sed rotunda, cum margine tamen quoque. Tertia dici potest fastigiata, seu majori fastigio gaudens, & margine signata magis, vnde & πύλων πύργω, turriti & fastigiati pilei vocati, qualis est in nummo Trajani exhibitus in icone. Tacemus Cn. Planci illum, quem & nos obtinemus, apud Patinum depictum fol. 212. famil. Rom. qui latius exporrectum umbraculum supra caput repræsentat.

Omnes in eo conveniunt, quod cavitate sua excipiant caput, idque superingrediantur quoad dimidium hemisphærium. Confirmat formam illam & Hippocrates, qui κρησάται, seu speciem talem pilei, sine dubio marginatis ad mammam, ὀκράται τρηχιάσται, si dolore laboret, recondendam, ex linteis consutam commendat l. 2. de morb. mul. c. 66. s. 5. qui locus illustrat τῶ τρηχίῳ Aristoteli laudatum l. 7. Hist. an. c. 41. & ita legendum ibidem suggerit. Consimilem in modum & hodiernum pileoli argentei, (ne de vitreis dicamus,) ad exulceratas mammarum papillas adhibentur, quo de vid. Sculet. armament. tab. 13. n. 8.

Fallor, an galerus differentiam sortitus est quoad materiam quoque aliquando, neque semper ex lana coacta confectus fuerit, sed & alia varia. Ita Virgil. l. 7. Æneid. canit. fulvoque lupi de pelle galeros tegmen habet capiti; quam-

quamvis & rotundum illum magis fuisse alii rectius velint, ad galeæ similitudinem, alii cum petaso eundem faciant.

Vna vero ratum est & ex nummis aliis nationibus præ aliis familiares fuisse pileos. Ita in laudato nummo Trajani sistitur figura mæsta scuto infidens, coram, trophæo armorum Germanicorum, vti quidem non incongrue exponit *Mediobarbus fol. 156.* adeoque Germaniæ liberi populi videas pileum tunc temporis vsitatum, nisi Dacicum malis, vti honoratiores Dacorum pileatos, viliores comatos fuisse notat *Salmasius in Plinian. p. 392.* Pro priori vero opinione addi potest, Daciæ captæ alios ejusdem signatos nummos extare, vt de vtrisque potius triumphum potuisse referre videatur.

Formatam illam diversam triplicem & hodie vsitatam emicare constat, quamvis non vno loco, nec omnibus promiscue. Optime *Pierius l. 40. hieroglyph. c. 12. n. 499.* Non negarim tamen, inquit, in aliquot monumentis, vbi signa majora sunt, extremum pilei marginem paululum sursum versus inflecti, vt in statuis aliquot observavimus, præsertim Mercurii, sed & numismata pleraque eam pene speciem ostendunt. Variatum autem apud has & illas nationes, vt alii marginem dilatarint, tam pluviis amoliendis, quam sereno vmbriis captandis: alii cavam partem presserint, alii alte sustulerint, eamque acuminatam, alii produxerint, alii planam esse maluerint.

Sed visamus & lemmata & signa alia pileorum caractere declarata. Præcipuum signum pilei sunt *libertatis.* Patet id ex nummis pluribus, & tantum non omnibus, qui hac inscriptione Libertatis, vel Libertatis publicæ, notari visuntur, dextra pileum, sinistra hastam, in aliquibus cornu copix, in aliis corollam exhibentes, quales sunt Claudii, Galbæ, Vitellii, Nervæ, Hadriani, Antonini Pii, Gordiani, & aliorum. Hinc proverbium, ad pileum vocare, id est ad libertatem, de servis dictum, apud *Livium, l. 24. c. 16. Senecam epist. 47. Persium sat. 5.* hæc mera libertas hoc nobis pilea donant. Conf. *Taubmann. ad Amphitr. Plauti act. 2. sc. 3. p. 35.* vbi idem confirmatur, *Ravard. l. c. Solerium & alios passim.*

Et hæc causa est, quare nummus Bruti cum pileo inter duos pugiones sit excusus, ad denotandam patriam in libertatem vindicatam, quod de eo clavis verbis affirmat *Dio l. 47. p. 389.* Imo & hodiernum id obtinet. Vt alia exempla taceamus, meretur laudari imperialis pileatus in Belgio 1682. cusus: MO. NO. ARGENT. ORDIN. TRAI. vbi averfa parte extat figura stans, dextra lanceam tenens, cujus apici pileus impositus, cum inscriptione: HAC NITIMVR. HANC TVEMVR. Alter item

FLOR.

FLOR. enus ARG. enteus ORD. inum GRON. landia ET OMLAN. dia,
vna parte insignia, altera imaginem viri capite pileato, dextra ensem ge-
stantis exhibet, cum inscriptione: BELGICA LIBERTAS AVRO PRE-
TIOSIOR OMNI, 1674.

Signum sunt quoque & symbolum *magisterii*, vt vocant, seu conditio-
nis non vnus. Symbolum sacerdotii, flamines enim pileo tali cum apice
vtebantur, albogalerum vocant, qui hinc inter signa Pontificalia refer-
tur, & cum primis in nummis Iulii Cæsaris, qui elefantem incusum ha-
bent, visitur. Ita regibus diadema, Imperatoribus paludamentum, Pon-
tificibus galerum, auguribus lituum assignat *Apuleius apolog. l. p. 144.* In no-
strorum aliquo, vbi melius expressus est, manifesto apparent tres partes
pilei huius, basis, superius huic apex impositus pileiformis, inferius vero
duæ ligulæ.

Idem in sacris ludæorum genuinis quoque obtinuit, quo de, præter i-
pfos fontes, *Iosephus* legi potest, qui *l. 3. antiq. Iud. c. 8. p. m. 84.* describit primum
Sacerdotum, hinc & Pontificis pileum. De illo refert: ὕπερ ἢ τῆς κεφαλῆς Φο-
ρεῖ πῖλον ἀκωνον, *super caput autem gestat pileum non fastigiatum; quem pluri-*
bus depingit. De hoc, *p. 86.* vsum pileo, similiter fabrefacto omnibus sa-
cerdotibus. Subdit vero: ὕπερ ἀπὸν ἢ συνεργαμμένον ἔπερος ἐξ ὑακίνθου
πεποικιλμένον, *super illum autem extabat alius consutis ex hyacintho variatus,*
quem secundum omnem pompam vltterius describit.

Symbolum porro & signaculum præbet pileus *Mercurii*, cum petaso a-
lato, itidem in nummis, cum caduceo pone. Vid. *Vaillant numism. ar. Imp. p.*
fol. 134., quo fama volans & celeritas itinerantis nuntii innuitur. Imo
vero & *Vulcani*, quo de *Oiseltius* legi meretur, *thesaur. numism.* vbi ex *Arnobio*,
Epieteto &c. loca citat. Symbolum *nobilitatis*, cum primis apud *Lacones*,
vnde & *Castor* ac *Pollux*, pileati fratres apud *Catullum epigr. 35. p. m. 19.* dicti,
frequentissime in nummis occurrunt, hoc ipso signo & asteriscis superpo-
sitis dignoscendi. Et horum tamen pilei non sunt vnusmodi, minus re-
spective fastigiati, qualem sculptum *damus*, & magis longe, quales & possi-
demus itidem, & apud *Patinum* in familia *Iunia* sculpti, & alibi videri pos-
sunt, decurrentes in equis.

Et hi vero genere fuere *Lacones*, frustra verorum ovorum putatis di-
midiatas operculis, cui & margo pilei contradicit in priori specie, & fasti-
gium in altera. Ex eadem causa & *Vlysses* pileatus in nummis visitur, cum
effigie canis quo agnoscitur, qualem *Patinus* habet in *Mamilia* gentis num-
mo *p. 163.* & *Nicomachus* pictor primus eidem addidisse pileum scribitur a-
pud *Plinium l. 35. c. 10.* Sive, id itidem factum sit, quod ob *Penelopen La-*
cænam

caenam civitate donatus & Spartanz nobilitati insertus fuerit; vid. *Wila. sel. numis. p. 60.* sive obitineræ, quæ obiit plurima peregrinatus, & nominis gloriam.

Adeoque & ultimo Pileus est nota dignitatis & honoris, tum alio nomine, cujus rei & in sacris extant vestigia *Ezech. 21. 26.* tum imprimis apud medicos. Sic Æsculapius in nummis habetur pileatus, cum pileo superiore parte lato & rotundo, partim in aliis, quos hic laudare non spatium est, partim in nummo Pescennii Nigerii, qualem argenteum habemus, depictum in ære a *B. Velfchio l. de Ven. Medic. p. 89.* non tam quod ad corporis sanitatem conferat, quam dicti characteris ergo. Tacemus ipsum divinum fenem, *Hippocratem*, umbellam item in herbis quoque pilei nomen meritam, & similia plura. Ad pileum enim hunc meritum vocandus est Clarissimus & dignissimus Artis Candidatus

JOHANNES LVDOVICVS Müller, NORTHVSA CHERVSCVS. Editus est hanc in lucem NORTHVSE Anno M DC LXIX. Patre Viro Magnifico & Excellentissimo, PETRO MÜLLERO, JCo & ante paucos annos in hac Academia Antecessore, Consiliario Saxonico, Juridicæ Facultatis Seniore, Curiz Provincialis, & Scabinatus Assessore celeberrimo, hodie vero Cancellario Ruthenico, Consistorii quod Geræ est Præside, & Gymnasii Inspectore Primario, Compatre & Amico nostro oculissimo; Matre MAGDALENA PAVLAND NA, Viri Spectatissimi MARTINI PAVLANDI, Consulis Reipubl. Imperialis Liberæ Northufanæ Primarii p. m. Filia.

Ab his Parentibus suavissimis a teneris pietatis liberaliumque artium fundamentis imbuendus traditus est Præceptoribus domesticis, quos inter grata memoria veneratur M. DAVIDEM WENDLERVM, Rectorem scholæ Neostadiensis ad Orlam meritissimum, nec non M. KRÜGERVM, Rectorem Lobensteinensem.

Horum sub auspiciis adultior paulo factus, sedulæ Amplissimorum & Clarissimorum Virorum concreditus est informationi, & primo quidem in Gymnasio Gerano M. JOHANNIS FRIDERICI KOEBER, Rectoris, & M. JOHANNIS WENDLERI, Conrectoris postea Concionatoris Aulici p. m. Hæc manu ductione per triennium feliciter usus, in fausto illo funestoque urbis incendio afflictus, nutu Parentis, Gymnasium adiit Citizense, auditum M. CHRISTOPHORVM CELLARIVM Rectorem t. t. nunc Academiæ Hallensis Professore famigeratissimum, & M. KOEBERVM Conrectorem, illumque paulo post etiam Martisburgum secutus per triennium habuit Doctorem.

Jactis sic primæ eruditionis fundamentis & ad altiora rite præmunitus

tus Academiam hanc accessit Anno cto Ioc LXXXIX. d. XIX. Augusti ea
 intentione, vt in Philosophico & Medico studio, sub ductu Excellentissi-
 morum virorum, progressus laude dignos, facere. Hinc in Physicis CASPA-
 REM POSNERVM, Physices Professore, quem de Generatione Hominis &
 formatione pulli ex ovo eruditissime differentem audivit, vt & JOHANNIS
 ANDREÆ SCHMIDII, S.S. Theolog. Licentiati, ejusdemq; Professoris Helm-
 stadiensis designati, informationem in Logicis Metaphysicis ceterisque
 disciplinis summe deprædicat; in Mathematicis GEORGIUM ALBERTVM
 HAMBERGERVM, Mathematicum Professore Extraordinarium, sedulo fre-
 quentavit.

Scorsim in medico foro Proceres veneratus est omnes & singulos,
 D. RVDOLFVM GVILIELMVM CRAVSIVM, Phil. & Medic. Doctorem, Chim.
 & Praxeos Professore Publ. Seniore nostræ Facultatis, publicos Pathog-
 logico Therapeuticos discursus habentem, sectatus.

In Anatomicis, Botanicis & Chirurgicis, præmatura morte sublato D.
 AVGVSTINO HENRICO FASCHIO, se dedit D. GVNTHERO CHRISTOPHO-
 RO SCHELHAMMERO, Archiatro Cimbrico & Medicinæ Professore in Acade-
 mia Chiloniensi primario, cujus exercitiis tam publicis quam privatis ass-
 due interfuit, viditque octo cadavera utriusque sexus profecantem, priva-
 tim quoque Exercitia anatomica in brutis ab ipso instituta non neglexit,
 Botanicarum demonstrationum, seu in Horto Medico, seu in montibus &
 sylvis instituerentur, comes individuus.

Cumque par sit & nostrum addere testimonium, modestiæ, eru-
 ditionis, virtutum, quibus examusim paterna legit vestigia, secutus
 est præeuntem, audivit prælegentem, adiit & comitatus est docentem in
 omni artis genere. Jecit laudabiliter fundamenta in theoria, vt pote
 summe necessaria & reliquorum profectuum basi, formatum ingenium
 ad praxin, cognitionem materiæ medicæ, exercitium præscribendarum
 formularum, *εγχειρησεις* Chemicas, aliaque. Publico etiam specimine
 profectuum suorum edito inclaruit, Dissertationem XIV. Patholog. Med.
 Dogmat. sub nostro Præsidio magna cum laude defendens.

Ita perfectis & maturatis probe studiis, jussu Magnifici Parentis, nu-
 per nomen professus inter Candidatos, ex merito benevole admissus, in o-
 mnibus satisfecit plenissime. Quare cum ad D. II. Aug. habiturus sit, vo-
 lente Deo, Dissertationem Inauguralem De MORBIS TARTAREIS, me Præ-
 sidi, Magnificum Rectorem, Magnificum Rectorem Designatum, Reipu-
 blicæ literariæ Senatores & Proceres, Hospites & artis fautores honora-
 tissimos, per officiose & amice invito & rogo, dignentur collegæ desidera-
 tissimo testari affectum ejusque & Candidati nostri honori benenevola
 sua præsentia etiam hac in panegyri velificari. P. P. Jenæ M DC XCV.

D. XXIX, Jul, sub Sigillo Facultatis.